

Дослідження навчальних практик сучасної студентської молоді

У статті висвітлюються результати проведеного соціологічного дослідження навчальних практик сучасних студентів на прикладі херсонських вищих навчальних закладів. Розглядаються особливості навчальних практик сучасного студентства. Досліджується мотивація студентів на отримання знань і конкретних професійних навичок. Аналізуються канали вступу на ринок праці студентської молоді. Визначаються особливості стилю життя студентської молоді, а також основні поведінкові стратегії працюючих студентів.

Ключові слова: навчальні практики, студентство, освіта, вищі навчальні заклади, мотивація, стратегії.

Студентство, виступаючи резервом поповнення груп працівників кваліфікованої розумової праці, розглядається як носій інтелектуального потенціалу й визначає тим самим характер майбутнього українського суспільства. Саме тому вищі навчальні заклади спрямовують свою діяльність не тільки на підготовку кваліфікованих кадрів, формування соціально адаптованої особистості, здатної інтегруватися на соціальну структуру суспільства, а й на створення соціокультурного простору, що визначає організацію й специфіку студентського стилю життя, наповнюючи його інституціоналізованими соціальними практиками, найважливішими з яких є навчальні практики.

Проблематика студентського життя висвітлювалась у наукових працях таких соціологів як Л. Завацька, Л. Пилипенко, А. Русанова, Н. Сорокіна, С. Савченко [1–5]. У той самий час недостатньо вивченими залишаються питання дослідження сучасних навчальних практик студентської молоді.

Метою цієї статті є дослідження навчальних практик сучасного студентства на прикладі херсонських вищих навчальних закладів.

Індивідуальні біографії, котрі формуються за сучасних умов, орієнтовані на особистісну реалізацію у різних сферах життя, плюралізацію форм сімейного життя, багатоваріантність професійних і освітніх траєкторій. Саме у крайньому вияві індивідуалізації і приватизації «життєвого світу» особистості виявляються трансформації масових цінностей у молодіжному середовищі. Особиста причетність до спільних цілей і справ, психологічна залежність від колективу, характерна для радянської дійсності, витісняється зі свідомості й повсякденної поведінки молоді прагненням до особистої незалежності та свободи, а також до індивідуальної самостійності, до самовираження і ствердження в багатьох сферах, у тому числі й навчальних практиках студентської молоді.

Дослідження навчальних практик студентської молоді, проведене за допомогою стандартизованого інтерв'ю із студентами херсонських вищих навчальних закладів (Херсонського державного університету, Херсонського національного технічного університету, Херсонського державного аграрного університету) засвідчило, що опитані однозначно розглядають навчання як основний елемент студентської повсякденності. Це та сфера, що відрізняє студента від інших соціальних груп молоді, забезпечуючи специфіку стилю життя. При цьому діапазон ставлення до навчання з боку студентства широкий – від молоді, орієнтованої на отримання знань і професійних навичок у ВНЗ, до тієї категорії, яка розглядає університет як місце веселого проведення часу і спілкування, ставлячи це на перше місце.

Студентка V курсу факультету економіки і менеджменту ХДУ, так висловила з цього приводу: «...навчання займає одне з найважливіших місць у моєму житті. Я багато часу присвячую навчанню, оскільки це потрібно насамперед мені. Найбільше часу займає складання сесії. Доводиться всупереч бажанням готуватися до заліків, екзаменів та

індивідуальних занять».

Студент IV курсу факультету машинобудування ХНТУ стверджує, що: «...як мінімум півдня займає навчання, яке для мене дуже важливе, оскільки я серйозна людина, зі своїми принципами, цілями і поглядами на сучасність. У мене в житті є мета і я прекрасно розумію, що для її досягнення мені просто необхідно якомога більше часу приділяти навчанню... Відвідую завжди усі заняття відповідно до розкладу. Я вважаю, що це потрібно мені, а не комусь іншому».

Друга позиція відображає позицію студентів, життя яких насичене далеко не навчальними або освітніми практиками.

Студентка IV курсу агрономічного факультету ХДАУ висловила так: «...навчання в моєму житті займає не головне місце, і тому приділяю йому небагато часу. Моє життя складається не тільки з навчання, є особисте життя, друзі і робота».

Студентка IV курсу факультету психології, історії та соціології ХДУ відзначила, що: «...навчання в житті для мене тепер знаходиться не на першому місці, і тому я стала вважати що краще проводити більше часу не в компанії книжок і зошитів, як це було раніше, а в компанії своїх улюблених друзів».

Тобто самі студенти пояснюють слабку мотивацію до навчання відсутністю життєвих цілей, пов'язаних з освітою.

У деяких випадках має місце навіть спроба концептуалізувати ситуацію. Так, студентка V курсу факультету філології та журналістики ХДУ скептично заявила: «...до чого йому (студентові) прагнути? Хіба червоний диплом в наш час дає якісь привілеї? Ні!».

Думка херсонських студентів підкріплюється результатами моніторингового дослідження, яке вказує на те, що тільки для 22,9 % студентів вища освіта є гарантом життєвого успіху, а 49,8 % (практично половина студентів, які отримують вищу освіту!) переконані в тому, що вища освіта сама по собі не може забезпечити молодій людині соціального і матеріального зростання.

Таблиця 1

Розподіл відповідей студентів на питання: «Чи є сьогодні вища освіта гарантією життєвого успіху»? (кількість опитаних 455 осіб)

№ з/п	Варіант відповідей	Уся вибірка, %	Херсон, %
1.	Так	23,5	22,9
2.	Ні	48,7	49,8
3.	Важко сказати	27,8	27,3
	Всього	100	100

Таке ставлення до навчання у ВНЗ доповнюється ситуацією на ринку праці, коли випускник не може розраховувати на працевлаштування за фахом. Наприклад, серед студентів Херсонського державного університету, Херсонського національного технічного університету, Херсонського державного аграрного університету тільки третина студентів після закінчення ВНЗ працює за фахом.

Таблиця 2

**Працевлаштування випускників херсонських університетів за 2012 р.
(% до підсумку)**

Профіль працевлаштування	ХДУ	ХНТУ	ХДАУ
1. Працевлаштований за фахом	36,3	35,2	35,8
2. Працевлаштований за суміжною спеціальністю	11,9	12,3	12,6
У сумі 1 і 2	48,2	47,5	48,4
3. Працевлаштований не за фахом	20,2	20,4	21,3
4. Навчається в аспірантурі, магістратурі, здобуває другу вищу освіту	7,9	9,1	8,5
5. Безробітний	16,1	16,8	16,9
6. Інше	7,6	6,2	4,9
7. Всього	100	100	100

Отримані дані вказують на те, що працевлаштовані за фахом у середньому – 36 %, працевлаштовані за суміжною спеціальністю – 12 %, працевлаштовані не за фахом – 20 %, навчаються в аспірантурі, магістратурі, здобувають другу вищу освіту – 8 %, безробітні – 6 %.

Можливо, такий стан справ може пояснити слабку мотивацію на отримання знань і конкретних професійних навичок серед основного загалу сучасних студентів.

Особливістю стилю життя сучасних студентів є активне поєднання навчання на денному відділенні з роботою, яке пояснюється студентами необхідністю заробляти гроші на повсякденні витрати, оплату навчання або ж бажанням набути досвіду і отримати стаж роботи, які є необхідними умовами для сучасного ринку праці, успішного професійного зростання і соціального статусу. У Табл. 3 наведені дані, отримані у ході моніторингового дослідження, проведеного у херсонських університетах.

Таблиця 3

Мотиви вторинної зайнятості студентів і пошуку роботи

№ з/п	Варіанти відповідей	Мотиви зайнятості
1.	Мені потрібні додаткові гроші на особисті витрати	46,5
2.	Я хочу отримати досвід роботи за моєю спеціальністю	23,8
3.	Мене приваблює можливість подальшого працевлаштування	11,8
4.	Навчальна програма залишає мені час, який я хочу витратити на щось інше, наприклад, на роботу	6,8
5.	Я маю власну родину, тому нам потрібні кошти для існування	6,7
6.	Я наслідую приклад своїх друзів і знайомих	1,9
7.	Необхідність оплачувати навчання	1,8
8.	Необхідність брати участь у сімейному бізнесі	0,7

Дані табл. 3 засвідчують, що робота не є для студентів ключовою умовою життєзабезпечення, а матеріальні потреби – далеко не єдине, що ставить їх перед необхідністю виходити на ринок праці. Окрім суто економічних потреб, важливу роль відіграють прагнення, пов'язані, зокрема, з майбутньою професійною діяльністю, а саме: налагодження контактів, соціальних комунікацій і самореалізації у професії. З деякими застереженнями наведені мотиви можна згрупувати у дві основні категорії:

- тактичні – установки на отримання додаткових грошей на кишенькові витрати або засобів для існування, необхідність оплачувати навчання або брати участь у сімейному бізнесі;
- стратегічні – прагнення мати репутацію, стаж і досвід роботи.

Виходячи з цієї класифікації, виділимо дві групи поведінкових стратегій працюючих студентів: «робота – гроші» і «робота – досвід». Робота заради грошей не вимагає спеціальних навичок і, як правило, приносить порівняно великі прибутки. Найпоширеніші серед студентів види праці – промютери, кур'ери, різноробочі, вантажники, охоронці.

Студенти, які обирають другий вид робіт, розраховують передусім на отримання досвіду за фахом і керуються такою думкою: «...сучасного працедавця дипломом, навіть червоним, не здивуєш, його більше цікавлять практичні навички молодого фахівця».

У зв'язку з цим студенти влаштовуються на роботу заради отримання досвіду, часто не надаючи значення грошовій винагороді за працю. Іноді їх єдиною вимогою до працедавця стає юридичне оформлення трудових стосунків «...щоб показати після отримання освіти разом з дипломом іншому працедавцю».

Істотною складовою схеми дій, до якої звертаються студенти в ході працевлаштування, є виявлення каналів вступу на ринок праці. Дослідження засвідчують, що у пошуках роботи студенти використовують різноманітні джерела, котрі визначають процес життєвого самовизначення, і які можна розподілити на три категорії:

- батьки – родичі, знайомі – друзі;
- засоби масових комунікацій;
- спеціалізовані державні інститути ринку праці.

Трудові практики у студентській повсякденності є дисфункціональним проявом сучасного інституту освіти, оскільки призводять до «...помітних наслідків, які зменшують присто-

сування або адаптацію до системи», знижуючи рівень і якість підготовки студентів. Як правило, працююча студентська молодь рідше відвідує заняття, гірше навчається, при цьому усвідомлюючи такі зміни. Вислови самих студентів підтверджують це.

Студентка IV курсу факультету технологій та сфери обслуговування ХДУ зазначила: «...як виявилось, поєднувати навчання на денному відділенні і роботу дуже важко, тому з відвідуваннями занять в університеті у мене почалися великі проблеми».

Студентка IV курсу економічного факультету ХДАУ повідомила, що «...зовсім нещодавно я працювала, намагалася поєднувати трудову діяльність з навчанням. Чесно кажучи, через це не завжди виходило відвідувати заняття, був час, пропускала не лише одну-дві пари, а й цілі дні».

Студентка IV курсу факультету технології та дизайну ХНТУ зауважила: «...природно, запізнившись на половину лекції в ті дні, коли я все ж вирішила піти на заняття, просидівши іншу половину, раптом починаю думати про те, що вчитися сьогодні досить, і так трапляється дуже часто. Напевно, це усе через те, що я останнім часом влаштувалася на роботу і почала відвідувати заняття не дуже часто».

Таким чином, результати проведених соціологічних досліджень вказують на те, що трудові (навчальні) практики сучасної студентської молоді культурно і соціально диференційовані, що дозволяє стверджувати про домінування двох стратегій, пов'язаних, з одного боку, із «залученістю до процесу освіти» і «віддалення від нього», а з іншого, – поєднанням навчальних і «трудових» практик сучасної студентської молоді.

Література:

1. Завацька Л.М. Особливості детермінантного впливу молодіжної субкультури на соціалізацію учнівської молоді / Л.М. Завацька // Практична психологія та соціальна робота [журнал] / гол. ред. О.В. Губенко; Інститут психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. – К.: Науковий світ. – 2009. – № 6. – С. 62-63.
2. Пилипенко Л. Соціальна рефлексія як складова життєвого самовизначення сучасної молоді / Л. Пилипенко // Соціально-психологічний вимір демократичних перетворень в Україні / за ред. С.Д. Максименка, В.Т. Цибі, Ю.Ж. Шайгородського та ін. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2003. – С. 258-269.
3. Русанова А. Г. Культурная идентификация студентов и проблемы высшего образования [Электронный ресурс] / А.Г. Русанова // Знание. Понимание. Умение: информационный гуманитарный портал. – 2008. – № 11: Высшее образование для XXI века. – Режим доступа: <http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2008/11/Rusanova/>.
4. Сорокина Н.Д. Перемены в образовании и динамика жизненных стратегий студента [Электронный ресурс] / Н.Д. Сорокина // Социальные исследования. – 2003. – № 10. – С. 55-60. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/files/File/Socis/2003-10/sorokina.pdf>.
5. Савченко С.В. Социализация студенческой молодежи в условиях регионального образовательного пространства [Текст]: монография / С.В. Савченко. – Луганск Альма-матер, 2003. – 406 с.

Шапошнікова І.В., канд. філол. наук, доцент, професор кафедри соціальної роботи і соціальної психології, декан факультету психології історії і соціології Херсонського державного університету

Исследование учебных практик современной студенческой молодежи. В статье освещаются результаты проведенного социологического исследования учебных практик современных студентов на примере херсонских высших учебных заведений. Рассматриваются особенности учебных практик современного студенчества. Исследуется мотивация студентов на получение знаний и конкретных профессиональных навыков. Анализируются каналы вступления на рынок труда студенческой молодежи. Определяются особенности стиля жизни студенческой молодежи, а также основные поведенческие стратегии работающих студентов.

Ключевые слова: учебные практики, студенчество, образование, высшие учебные заведения, мотивация, стратегии.

Shaposhnykova I.V. Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Social Work and Social Psychology, Dean of the Faculty of Psychology of History and Sociology of Kherson State University

Research of educational practices of modern students. The article deals with the results of the conducted sociological research of educational practices of modern students on the examples of Kherson higher educational establishments. The peculiarities of practices of modern students and students' motivation in receiving knowledge and particular professional skills are investigated. The author analyses the issues of employment for young people. Peculiarities of students' lifestyle are defined and basic strategies of behavior of working students are determined in the article.

Key words: educational practices, student community, education, higher educational establishments, motivation, strategies